

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 30, LT-01104 Vilnius,
tel. (8 5) 266 2984, faks. (8 5) 262 5940, el. p. rastine@tm.lt,
atsisk. sąskaita LT267044060000269484 AB SEB bankas, banko kodas 70440.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188604955

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto
ministerijai

2022-10- Nr.
Į 2022-10-03 Nr. S-2862

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 182¹ STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-1951

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, vykdydama Ministro Pirmininko pavedimą, įformintą Vyriausybės kanclerio 2022 m. spalio 3 d. rezoliucija Nr. S-2862, pagal kompetenciją išnagrinėjo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK arba baudžiamasis įstatymas) 182¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIVP-1951 (toliau – įstatymo projektas) ir teikia išvadą dėl įstatymo projektu siūlomo baudžiamojo įstatymo pakeitimo tikslingumo.

1. Galiojanti BK 182¹ straipsnio norma baudžiamosios atsakomybės atsiradimą sieja su nusikalstamos veikos padarymo faktu, o nusikalstamos veikos baigtumo momentas siejamas su kaltininko atliktais nusikalstamais veiksmais ir tam tikru šių veiksmų rezultatu – paveikta profesionalių sporto varžybų eiga arba rezultatu. Tad, siekiant patraukti kaltininką baudžiamojon atsakomybės, yra būtina, kad kaltininkas atliktų BK 182¹ straipsnyje nurodytus veiksmus ir sporto varžybų rezultatams ar eigai būtų padarytas neteisėtas poveikis. Įstatymo projektu siūloma BK 182¹ straipsnyje įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtimi yra smarkiai išplečiama šios baudžiamojo įstatymo normos taikymo sritis, kadangi įstatymo projektas baudžiamosios atsakomybės atsiradimą sieja ne su nusikalstamos veikos padarymo faktu (baigtumo momentu), kuris reikalauja, kad neteisėtu būdu būtų paveikta sporto varžybų eiga ar rezultatas, o tik su kaltininko bandymu padaryti poveikį sporto varžybų eigai ar rezultatams, t. y. siūloma kaip savarankišką nusikalstamą veiką kriminalizuoti galiojančio BK 182¹ straipsnio nusikalstamos veikos pasikėsینimo stadiją. Pirmiausia pažymėtina, kad įstatymo projekto aiškinamajame rašte nepateikiama jokių įstatymu projektu siūlomo BK 182¹ straipsnio taikymo srities praplėtimo bei baudžiamosios atsakomybės griežtinimą pagrindžiančių argumentų, todėl siūlomas reglamentavimas laikytinas nepagrįstu. Antra, sisteminė BK normų analizė leidžia teigti, kad nusikalstamos veikos pasikėsینimo stadija baudžiamajame įstatyme kriminalizuojama tik išimtiniais atvejais, kai toks kriminalizavimas yra pagrįstas išskirtiniu kriminalizuojamos nusikalstamos veikos pavojingumu, pavyzdžiui, BK 115 straipsnis (Kėsینimasis į Lietuvos Respublikos Prezidento gyvybę). Įvertinus įstatymo projektu siūlomą reguliavimą, pažymėtina, kad galiojančiame BK straipsnyje nurodytas nusikaltimas priskirtinas apysunkių nusikaltimų kategorijai, kas neleidžia vienareikšmiškai konstatuoti, kad aptariamoms nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį bei laipsnį yra toks didelis, kad reikala būtų šios baudžiamojo įstatymo normos pasikėsینimo stadijos savarankiško kriminalizavimo. Trečia, visos BK XXVIII skyriaus (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams) baudžiamojo įstatymo normos yra konstruojamos taip, kad nusikalstamų veikų baigtumo momentas yra neatsiejamas nuo nusikalstamo veikimo rezultato (pavyzdžiui, BK 178 straipsnis (Vagystė) – „pagrobė svetimą turtą“, BK 182 straipsnis (Sukčiavimas) – „įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę“ ir pan.), kuris reiškia, kad buvo pažeistas baudžiamuoju įstatymu saugomas teisinis gėris. Todėl, įstatymo projektu siūloma BK norma,

nusikalstamos veikos baigtumo momentą siedama su pasikėsimo stadija, nepagrįstai išskiriama BK XXVIII skyriaus normų atžvilgiu, o siūlomos baudžiamosios atsakomybės ribos tampa plačiausiomis visame BK XXVIII skyriuje. Ketvirta, įstatymu projektu siūloma norma apibrėžiama formalia nusikaltimo sudėtimi, t. y. įstatymo projekto autoriai, kriminalizuodami nebaigtą nusikalstamą veiką (pasikėsimo stadiją) kartu nenumato jokių papildomų tokios veikos pavojingumą didinančių požymių, pavyzdžiui, pavojingų padarinių ar pan. Kitaip tariant, asmuo būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (kaip už padarytą nusikalstamą veiką) už bandymą paveikti sporto varžybų rezultatą ar eigą (nors veika ir nebuvo padaryta, o sporto varžybų rezultatai ar eiga nebuvo paveikti), kai toks bandymas nesukėlė jokių neigiamų ar pavojingų padarinių (neatsirado turtinė žala, nebuvo neteisėtai gauta turtinė nauda ar pan.). Atsižvelgiant į tai, teigtina, kad įstatymu projektu siūlomos baudžiamosios atsakomybės ribos tampa neadekvačiomis atliekamų veiksmų pavojingumui. Siūlomo reglamentavimo kontekste svarbu pažymėti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad, vadovaujantis konstituciniais teisingumo ir teisinės valstybės principais, BK nustatytos bausmės turi būti teisingos, o bausmės ir jų dydžiai diferencijuojami atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pavojingumą. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai taip pat suponuoja, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas) (Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. lapkričio 3 d., 2008 m. sausio 21 d., 2009 m. balandžio 10 d. nutarimai). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse taip pat laikosi nuoseklios pozicijos, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui ir suderinamos tarpusavyje (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-135-697/2018 ir Nr. 2K-261-489/2018). Atsižvelgiant į tai, įstatymo projektu teikiamas siūlymas kaip savarankišką nusikalstamą veiką kriminalizuoti nusikalstamos veikos pasikėsimo stadiją, išreikštą formalia nusikaltimo sudėtimi, vertintinas kaip neatitinkantis proporcingumo (adekvatumo) ir racionalumo principų, kaip sudėtinių *ultima ratio* principo dalių.

2. Nustatant baudžiamumą už nusikalstamas veikas turi būti ne tik laikomasi proporcingumo (adekvatumo) ir racionalumo principų, reikalaujančių, kad baudžiamųjų priemonių intervencija į žmogaus teisių sritį būtų minimali, bet ir siekiama, kad BK įtvirtintos sankcijos sistemiškai derėtų tarpusavyje. Įstatymo projektu siūloma kriminalizuoti nusikalstamos veikos pasikėsimo stadiją laikyti apysunkiu nusikaltimu, kuris būtų baudžiamas ketverių metų laisvės atėmimo bausme. Tai reiškia, kad įstatymo projektu siūloma kriminalizuoti pasikėsimo stadiją būtų baudžiama griežčiau negu BK XXVIII skyriuje įtvirtintos nusikalstamos veikos, kurių dispozicijos reikalauja nusikalstamos veikos padarymo fakto (baigtumo momento) (pavyzdžiui, sukčiavimas, vagystė, turto išvaistymas, turto pasisavinimas), ir kurių pavojingumas aiškiai didesnis negu nusikalstamos veikos pasikėsimo stadijos. Siūlomo reglamentavimo kontekste svarbi ir teismų formuojama praktika, kurioje nurodoma, kad „Baudžiamojo kodekso 21 straipsnio 2 dalies ir 22 straipsnio 3 dalies nuostatos, kad bausmė už rengimąsi ar kėsimąsi gali būti švelninama remiantis BK 62 straipsniu, reiškia ir tai, jog parengtinės nusikalstamos veikos stadijos vertinamos kaip mažiau pavojingos nei baigta nusikalstama veika“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-462/2013). Įvertinus nusikalstamų veikų pavojingumo kriterijų, kuriais remiantis išdėstyta visa BK specialioji dalis, siūlymas nusikalstamos veikos pasikėsimo stadiją laikyti pavojingesne ir griežčiau baudžiama nusikalstama veika negu baigtos (įvykdytos) nusikalstamos veikos vertintinas kaip neproporcinga ir neadekvati padarytų veiksmų pavojingumui priemonė, sistemiškai nederanti su kitomis BK specialiojoje dalyje numatytomis sankcijomis, gresiančiomis už pavojingesnes nusikalstamas veikas.

3. Vadovaujanti įstatymo projekto nuostatomis, asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 182¹ straipsnį tik tais atvejais, kai jis nusikalstamą veiką padarė tyčinio susitarimo pagrindu. Tai reiškia, kad be jokio susitarimo su kitais asmenimis (savarankiškai) manipuliavimo veiką padaręs asmuo nepatektų į įstatymo projektu siūlomos normos taikymo sritį ir išvengtų baudžiamosios atsakomybės. Siūlomo reglamentavimo kontekste pažymėtina, kad

galiojanti BK 182¹ straipsnio norma numato baudžiamąją atsakomybę ir tais atvejais, kad kaltininkas savarankiškai, t. y. be jokio išankstinio susitarimo su kitais asmenimis, padaro manipuliavimo sporto varžybomis nusikalstamą veiką.

4. Galiojanti 182¹ straipsnio norma yra blanketinio pobūdžio, o nusikalstamos veikos sudėtyje įtvirtintas požymis „neteisėtai paveikė“ suponuoja, jog teisinio santykio dalyviai privalo laikytis teisėtos sporto varžybų tvarkos ir nedaryti neteisėto poveikio varžybų eigai ar rezultatui – kitaip tariant, analizuojamos nusikalstamos veikos įvykdymas siejamas su atliktų veiksmų (neveikimo) neteisėtumu (priešingumu teisei) ir su Lietuvos Respublikos sporto įstatymo Nr. I-1151 įstatymo bei kitų susijusių teisės aktų, reglamentuojančių sporto varžybų tvarką, pažeidimu. Įstatymo projektu siūlomoje įtvirtinti nusikalstamos veikos sudėtyje siekiama atsisakyti neteisėtumo elemento, numatant, kad manipuliavimo sporto varžybomis veika padaroma bet koku bandymu paveikti aukšto meistriškumo sporto varžybų eigą ar rezultatą, nesiejant pavojingos veikos su sporto varžybų taisyklių pažeidimais (priešingumu teisei). Pažymėtina, kad siūlomas teisinis reguliavimas kritikuotinas, kadangi tokiu atveju būtų nepagrįstai išplėstos baudžiamosios atsakomybės ribos ir į nusikalstamos veikos sudėties reguliavimo dalyką galėtų patekti ir teisėti veiksmai, nesudarantys pagrindo kriminalizavimui.

5. Įstatymo projektu siūloma papildyti galiojančią BK 182¹ straipsnio norma nusikalstamos veikos sudėties subjektyviuoju požymiu – nusikalstamos veikos padarymo tikslais. Pažymėtina, kad, įtvirtinus šį nusikalstamos veikos subjektyvųjį požymį, nusikalstamos veikos padarymo tikslas taptų privalomai nustatomas ir įrodinėjamas nusikalstamos veikos požymis, siekiant kaltininkui sėkmingai inkriminuoti BK 182¹ straipsnyje nurodytą nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamos veikos sudėties subjektyvieji požymiai (kaltė, tikslai, motyvai) sunkiai nustatomi ir įrodomi praktikoje, šių požymių įtvirtinimas nusikalstamų veikų sudėtyse turi būti visapusiškai įvertintas ir pagrįstas, priešingu atveju gali būti pakenkta baudžiamojo įstatymo normos sėkmingam praktiniam taikymui. Lyginamoji galiojančios BK 182¹ straipsnio normos ir įstatymo projekto siūlomos normos analizė leidžia daryti išvadą, kad galiojanti BK 182¹ straipsnio norma, nereikalaujanti papildomai nustatyti bei įrodyti nusikalstamos veikos padarymo tikslo, gali būti taikoma efektyviau, paprasčiau ir veiksmingiau. Atsižvelgiant į tai, teigtina, kad įstatymo projektu siūlomas naujas privalomai įrodinėtinas nusikalstamos veikos sudėties subjektyvusis požymis nepagrįstai apsisunkina galiojančios BK 182¹ straipsnio normos praktinį pritaikymą bei šios nusikalstamos veikos inkriminavimą.

6. Įstatymo projektu siūloma įtvirtinti nusikalstamos veikos sudėtis taip pat prieštarauja pagrindiniams Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnyje įtvirtintiems teisėkūros principams, vienas kurių – aiškumo, reiškiantis, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, suprantamas ir nedviprasmiškas. Šiuo aspektu pažymėtina, baudžiamojo įstatymo normos keliama itin aukšti teisinio aiškumo ir apibrėžtumo principų reikalavimai. Įstatymo projektu siūlomo BK 182¹ straipsnio dispozicijoje yra vartojama daug neapibrėžto ir neaiškaus turinio formuluočių bei vertinamojo pobūdžio požymių (pavyzdžiui, „įskaitant, bet neapsiribojant“, „bet koku būdu [bandė]“, „panaikinti <...> nenuspėjamumą“ „suteikti nepelnytą pranašumą“ ir pan.), kurie nėra suderinami su baudžiamojo įstatymo normų konstravimo taisyklėmis bei prieštarauja teisinio aiškumo ir apibrėžtumo principų turinio reikalavimams.

Teisingumo ministrė

Ewelina Dobrowolska